

УДК 316.774:811.161.2
ББК Ш12=411.4*9*515я73
Д75

Дроботенко В.Ю.
Українська мова в ЗМІ: Практикум. – 2-ге вид. – К.: Вид-во
Університету «Україна»

У навчальному посібнику подано навчальні матеріали, присвячені таким розділам сучасної української літературної мови як орфографія, орфоепія, лексикологія, морфологія. Основне завдання практикуму полягає у тому, щоб на практичних заняттях та під час самостійної роботи студенти навчилися грамотно, творчо викладати думки в писемній формі.

Для студентів спеціальності «Журналістика», а також спеціальностей «Українська мова та література» та «Прикладна лінгвістика».

Рецензенти:

Вінтонів М.О., д.філол.н., доцент кафедри української мови Київського університету імені Бориса Грінченка

Караман С.О., доктор пед. наук, професор, завідувач кафедри української мови Київського університету імені Бориса Грінченка

© Університет «Україна», м. Київ, 2016
© Дроботенко В.Ю., 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	
Тема 1. МОВА І МОВЛЕННЯ. РОЛЬ МОВИ В ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА. ФУНКЦІЇ ФАХОВОЇ МОВИ. МОВНИЙ ЕТИКЕТ	
Тема 2. СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА: ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. НАЦІОНАЛЬНА І ДЕРЖАВНА МОВИ	
Тема 3. СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ І ЙОГО СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ. МОВНИЙ ЕТИКЕТ	
Тема 4. КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ. ОРФОЕПІЧНІ ТА АКЦЕНТУАЦІЙНІ. МОВНИЙ ЕТИКЕТ	
Тема 5. МОВНІ НОРМИ: ОРФОГРАФІЧНІ. МОВНИЙ ЕТИКЕТ	
Тема 6. ПОХОДЖЕННЯ, ТВОРЕННЯ ТА ВЖИВАННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ	
Тема 7 – 8. ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНІ НОРМИ. ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ЛЕКСИКОГРАФІЯ	
Тема 9. ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ СИНОНІМІВ, ОМОНІМІВ, АНТОНІМІВ, ПАРОНІМІВ У МОВІ ЗМІ	
Тема 10. ФРАЗЕОЛОГІЗМИ. ПРОФЕСІЙНА ФРАЗЕОЛОГІЯ У ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ТЕКСТАХ	
Тема 11. СЛОВОТВОРНІ НОРМИ	
Тема 12 - 13. МОРФОЛОГІЧНІ НОРМИ: ІМЕННИК, ПРИКМЕТНИК, ЗАЙМЕННИК	
Тема 14. МОРФОЛОГІЧНІ НОРМИ: ЧИСЛІВНИК	
Тема 15 - 16. МОРФОЛОГІЧНІ НОРМИ: ДІЄСЛОВО ТА ДІЄСЛІВНІ ФОРМИ	
Тема 17. ПРИСЛІВНИКИ ТА СЛОВА КАТЕГОРІЇ СТАНУ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	
Тема 18. СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ	
САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ	

ПЕРЕДМОВА

Преса –це розум і серце нації: розум, що думає за свою націю, обмірковує всі її справи, підказує ті чи інші рішення; серце, що відчуває за націю, б'ється в такт мільйонів сердець, що не вміли б – без журналістів – знайти для своїх почувань відповідних слів та висловів.

Євген Онацький

Розвиток духовної культури соціуму, піднесення суспільного престижу української мови, вихід її на міжнародну арену як мови суверенної держави залежить від багатьох чинників, передусім від її функціонування у професійній сфері. Готувати висококваліфікованих фахівців, які досконало володіють державною мовою в усній та писемній формах, – актуальне завдання вищої школи України.

У наш час від фахівця, його майстерності, ерудованості, професійної і загальної культури значною мірою залежить успішне розв'язання складних соціальних і суспільних завдань.

Державна мова у засобах масової інформації має бути на найвищому рівні. Адже їх багатомільйонна аудиторія хоче чути інформацію, яку подано бездоганною українською мовою. Через це висока культура мови журналіста є обов'язковою частиною його професійної майстерності.

У світлі останніх перипетій навколо ймовірного існування цензури в нашій країні якось ніяково починати розмову про свободу слова. Та якщо наприкінці вісімдесятих минулого століття її в нас було оголошено під прикриттям самобутнього партійного гасла про гласність, ніхто не припускав, що ця свобода зайде так далеко. Йдеться не про ту інформацію, яка з допомогою слова передається. Йдеться про саме слово. Кілька років тому наука про мову вибухнула шквалом обурення на адресу наших газет і телебачення. Виникло навіть таке поняття, як «інформаційна екологія», яку потрібно охороняти й очищати. Намагаючись дотримуватися нейтралітету, ми не будемо наводити нищівних для ЗМІ прикладів. Досить сказати, що

деякі видання аж ніяк не обмежуються невинними молодіжними сленгізмами: «тачка», «дістали» (себто набридли), «не гальмує» (себто метикує швидше) тощо. Ми можемо прочитати й почути найсправжнісіньку лайку. І далеко не завжди там вставляють крапки або сором'язливе пицання. Слово не просто відчуло себе вільним, воно «розслабилося».

Усе це викликає спротив, бо не всі ще встигли забути радянську систему скерованості слова. Аудиторія мусила говорити й мислити так, як це робили на телебаченні й на шпальтах друкованих ЗМІ. Але орієнтири змінюються. Головним стає слухач і читач. Він уже не зобов'язаний дивитися програму «Час», аби завтра бути готовим до виступу на політінформації чи комсомольських (партійних) зборах. Читач може відкласти газету, натиснути кнопку пульта й вимкнути телевізор. Аби він цього не робив, ЗМІ повинні підлаштовуватися під нього. І стараються говорити так, щоб йому було зрозуміло. Адже фразу «предки не врубаються» ви можете почути тільки в передачі для підлітків «Акваторія Z», а не, наприклад, у «дорослих» «Подробицях».

Сьогодні настає торжество розмовної, непідготовленої, не написаної задалегідь мови. А така мова підкоряється цілком іншим законам і правилам.

Відверто кажучи, побоювання викликає лише одне – орфографія. Адже вона не просто вигадка вчителів та вишуканий засіб знущання зі школярів. Це правила, що зберігають зміст і дозволяють нам розуміти одне одного. Але якщо відхилення в написанні й вимові на зрізі сучасності не можуть бути занадто руйнівними для значення слова, то повторювані протягом тривалого часу помилки призводять до того, що слово втрачає свій звичний вигляд. Воно стає невпізнаним. А це загрожує взаємонерозумінням між різними поколіннями, тобто розривом історії – у наших нащадків може з'явитися слово, зовні цілком відмінне від слова, яке в нас має те ж саме значення.

Тож орфографічні й орфоепічні помилки журналістів далеко не безпечні й безневинні. Хоч що кажіть, а для багатьох їхня мова, як і раніше, залишається взірцем для наслідування. Як говорять по телевізору, так і треба говорити. Як пишуть у газетах, так і треба писати.

«Українська мова в ЗМІ» – обов'язкова дисципліна, яка вивчаються студентами-журналістами протягом двох семестрів. Курс покликаний допомогти майбутнім журналістам грамотно використовувати лексичні та фразеологічні багатства української літературної мови, ґрунтовно засвоїти мовні норми вимови й наголосу, слововживання й побудови висловів, удосконалити та збагатити індивідуальний словник.

У підручнику подано навчальні матеріали, присвячені таким розділам сучасної української літературної мови як орфографія, орфоепія, лексикологія, морфологія.

Теми, розглянуті у «Практикумі», обрано з орієнтацією на робочу навчальну програму з дисципліни «Українська мова в ЗМІ». Усі теми тісно пов'язані з роботою над словниками різних типів, вивченням словникового складу мови, що, безперечно, є важливим для журналістів-початківців.

Основне завдання практикуму полягає у тому, щоб на практичних заняттях та під час самостійної роботи студенти навчилися грамотно, творчо викладати думки в писемній формі. Тому пропонується до обговорення на початку кожної теми теоретичний матеріал супроводжується низкою різноманітних вправ, які забезпечать краще засвоєння теорії і вироблення практичних умінь і навичок.

Різноманітні завдання сприяють самостійному вивченню специфіки мовлення ЗМІ, усвідомленню місії комунікативної, репрезентативної та культураносної функцій української мови в засобах масової інформації.

У практичних завданнях поставлено за мету – закріпити теоретичні знання студентів з мови, поглибити розуміння критеріїв та шляхів опанування мистецтвом мовлення, ознайомити з доволі великим обсягом довідкової літератури з цих проблем, привернути увагу до способів удосконалення

термінологічної компетентності, опрацювання нових слів і словосполучень, вільного спілкування усною та писемною літературною мовою в усіх сферах діяльності журналіста.

Структура посібника чітка та логічна. Кожній темі передують змістовний епіграф. Обов'язковими структурними елементами кожної з викладених тем є такі: «Питання для обговорення», які мають теоретичний характер, «Література», «Тестові завдання за темою» та традиційні вправи. Необхідно відзначити, що під час складання вправ ми орієнтувалися саме на студента-журналіста, тому почасти текстовий матеріал вправ або безпосередньо пов'язаний з цією професією або, ми сподіваємося, може бути цікавий та корисний для майбутніх журналістів. Інколи як ілюстративний матеріал у вправах використано уривки з публіцистичних, художніх творів, найчастіше віршів, які належать самим студентам-журналістам різних років навчання.

Наприкінці багатьох тем наявна рубрика «Цікаво знати», яка обов'язково зацікавить найбільш допитливих студентів. Також з метою привернення уваги до окремих правил української мови, ми впровадили рубрику «Запам'ятайте», матеріали якої, сподіваємося, залишаться у студентській пам'яті на довгі роки.

Останнім розділом «Практикуму» є корпус завдань для самостійної роботи студентів, який містить: тексти для перекладу, різноманітні завдання творчого характеру, перелік тем, які виносяться на самостійне опрацювання, перелік наукових статей для конспектування тощо.

Самостійна робота студентів поділяється на аудиторну (на практичних заняттях відводиться 10-15 хвилин), позааудиторну з викладачем (консультації, опрацювання наукових джерел, тестові завдання) і позааудиторну без викладача (виконання домашніх завдань, підготовка до бліц-самостійних на практичних заняттях (міні-диктанти-переклади, інші творчі завдання), оформлення творчої індивідуальної роботи у вигляді усного повідомлення; публікації тощо).

Навчальний посібник «Українська мова: Практикум» призначений для підготовки з курсу «Українська мова у ЗМІ» студентів спеціальності «Журналістика», також він може бути корисним для студентів спеціальності «Українська мова та література» та «Прикладна лінгвістика».

У кінці посібника наведено термінологічний мінімум студента. Також для окреслення перспектив вивчення курсу «Українська мова в ЗМІ» подано орієнтовну тематику статей до періодичних видань ДонНУ, адже той, хто опанує матеріали цього посібника, на наше щире переконання, сміливо може братися за перо і писати з впевненістю, що його мова є не тільки образною, але й безпомилковою!

Тема 1. МОВА І МОВЛЕННЯ. РОЛЬ МОВИ В ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА. ФУНКЦІЇ ФАХОВОЇ МОВИ. МОВНИЙ ЕТИКЕТ

... Мова є дзеркалом розуму в глибокому й важливому сенсі. Вона – продукт людського інтелекту. Знати мову – означає перебувати у певному ментальному стані.

Ноам Хомський

Питання для обговорення

1. Мова як знакова система.
2. Походження і функціонування мови: біологічна та соціальна теорії.
3. Усна і писемна форми мови: особливості функціонування.
4. Мова і суспільство. Мова і мовлення в житті журналіста.
5. Роль мови у формуванні особистості. Мова як засіб самовираження.
6. Функції мови: функція професійної комунікації, номінативна, акумулятивна, сигніфікативна, функція референції.
7. Культура мовлення: вітання, побажання.

Література

1. Богдан С. К. Мовний етикет українців, традиції і сучасність / Відп. ред. Л. О. Пустовіт. — К.: Рідна мова, 1998.
2. Гриценко Т.Б. Українська мова та культура мовлення : Навч. посіб. для студ. вузів / Т. Б. Гриценко; Нац. аграр. ун-т. - К. : Центр навч. л-ри, 2005. - 533 с.
3. Зубков М.Г. Сучасна українська ділова мова : [Підручник для вузів] / М. Г. Зубков. - 5-те вид. - Х. : Торсінг, 2004. - 448 с.
4. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність: (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму) / Роман Кісь. - Л. : Літопис, 2002. - 303 с.
5. Олійник О. Б. Культура мовлення [Текст]: навч. посіб. для студ. вузів / О.Б.Олійник, В. Д. Шинкарук. - К. : Кондор, 2008. - 295 с.
6. Сербенська О.А. Культура усного мовлення: Практикум: Навч. посіб. для студ. вузів / Олександра Сербенська; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - К.: ЦНЛ, 2004. – 216 с.
7. Українська мова: Енцикл. / Редкол.: Русанівський В. М. (співголова) та ін.; НАН України; Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні НАН України; Ін-т укр. мови НАН України. - Вид. 2-ге. - К. : Укр. енцикл., 2004. - 821 с.
8. Сучасна українська мова: Підручник/О.Д.Пономарів, В.В.Різун, Л.Ю.Шевченко та ін.; За ред. О.Д.Пономарева. – К.:Либідь, 1997. – 400 с.
9. Федотюк П.К. Добродії та лихочвори: Етюди про мову: (з редакторських записників) / Петро Федотюк. - К.: Просвіта, 2005. - 288 с.
10. Яцимірська М. Культура фахової мови журналіста. – Львів: ПАІС, 2004. – 332 с.

Тестові завдання за темою:

1. Мова- це:

- а) біологічне явище;
- б) процес спілкування, який відбувається у певній аудиторії і в певних часових рамках;
- в) ідеальна система матеріальних одиниць, яка знаходиться поза часом і простором.

2. Мовлення - це:

- а) код, відомий усім представникам певного мовного колективу;
- б) процес і результат спілкування, який матеріалізується у звуках, міміці, інтонації і жестах;
- в) засіб спілкування.

3. Усна форма мовлення:

- а) вторинна за походженням і сприймається тільки на слух;
- б) первинна за походженням, яка матеріалізується у звуках, жестах, міміці, паузах, інтонації і сприймається в основному на слух;
- в) первинна за походженням, яка матеріалізується у жестах, міміці і сприймається зором.

4. Писемна форма мовлення:

- а) вторинна за походженням, яка матеріалізується у буквах, розділових знаках і сприймається на слух;
- б) вторинна за походженням, основною одиницею якої є текст, що матеріалізується у буквах, розділових знаках і сприймається зором;
- в) первинна за походженням, яка матеріалізується у буквах і розділових знаках і сприймається зором.

5. За функціонуванням усна форма мовлення є:

- а) діалогічною, ситуативною, революційною, непідготовленою;
- б) монологічною, контекстуальною, консервативною і регламентованою;
- в) діалогічною, контекстуальною, революційною і регламентованою.

6. Найвищою функцією мови, що стає засобом вираження естетичних, культурних і національних уподобань певної нації, є:

- а) пізнавальна;
- б) естетично-культурологічна;
- в) експресивна.

7. Яке вітання буде доречним у ранковій політичній програмі?

- А) Здрастуйте! Це ранковий ефір.
- Б) Доброго ранку! Ми вітаємо Вас у студії нашої програми...

В) Мої вітання! Прокидайтесь!

8. *Закінчіть привітання: Слава Україні –*

- а) Славимо її!
- б) Навіки Слава!
- в) Героям Слава!

9. *Знайдіть першу частину привітання: - Навіки Слава!*

- а) Слава Ісусу Христу!
- б) Слава навіки!
- в) Христос рождається!

10. *Яку програму можна розпочати такою мовною формулою: «Шановні громадяни!»:*

- а) Ранкове шоу
- б) Політичну (звернення певного громадського або політичного діяча)
- в) Програму про шоу-бізнес.

Вправа 1. *Доведіть необхідність вивчення української мови майбутніми журналістами, використовуючи наведені висловлення з мовлення журналіста-початківця Аванесян Зої, попередньо відредагувавши їх.*

Мова – зброя незброєного. Я вважаю, що журналісти повинні володіти мовою на дуже високому рівні, адже завдяки їй ми можемо як набути чиясь довіру, так і налаштувати проти себе не одну людину. Добрий дипломат може завдяки одній мові вийти із найскрутнішого положення.

Мова надає рушійну силу масам. Добрий журналіст, як оратор, повинен мати вплив на людей. Подекуди від його слова залежать майбутні дії аудиторії. Отже, журналіст повинен володіти мовою, щоб ненавмисне не завдати шкоди, адже добрий журналіст має не абиякий вплив і повинен чітко формулювати свої думки.

І гірке стане солодким. Подекуди журналіст повинен вміти дещо перефразувати думки, для того, щоб сказане їм не утворило надмірних хвилювань в суспільстві. Наприклад, можна не казати «Українці зазнали дуже тяжких тілесних травм від представників кавказької національності і зараз перебувають у важкому стані у лікарні», а сказати «У драці декілька осіб зазнали травм». Це, безумовно, не дуже чесно, проте такі заходи можуть запобігнути сутичкам між представниками різних національностей.

Мова – спосіб вирішення проблем. Завдяки мові ми можемо вирішити не одну проблему, пов'язану із людьми. У таких випадках важливо гарний словниковий запас, використовувати правильні формули на позначення жалю, поваги і т.п.

Мова - спосіб розуміння з кожним. Завдяки мові ми можемо порозумітись з кожною людиною від мала до велика. Необхідність її вивчення полягає в тому, щоб ми могли користатися нею на свою користь і користь оточуючих.

Вправа 2. *Ознайомтеся з викладеним матеріалом вправи 1 і оберіть правильний варіант відповіді, прокоментувавши його.*

1. *За допомогою мови можна:*
 - а) досягти порозуміння, б) складати пісні, в) спілкуватись в Інтернеті, г) купувати речі в магазині.
2. *Словниковий запас журналіста повинен бути:*
 - а) на рівні висловлення думок, б) на високому якісному рівні, в) на книжковому рівні періоду Відродження, г) таким, щоб можна було складати вірші не розмірковуючи.
3. *Масами можна керувати за допомогою:*
 - а) мови, б) мегафону, в) сили, г) воєнних підрозділів
4. *Журналіст може перефразувати новини у разі:*
 - а) власної користі, б) наказу фізичної особи, в) перешкоджання надмірним хвилюванням у народі, г) браку фактів
5. *Прискіпливо ставитися до своєї мови журналіст має через те, що:*
 - а) родичі повинні пишатися ним, б) його слова мають великий вплив на аудиторію, в) чим якісніша мова, тим швидше він підіймається кар'єрними сходами, г) щоб не доводилось шукати помилки, перечитуючи газети із своїми матеріалами
6. *Свої вміння журналіст повинен використовувати на користь:*
 - а) свою, б) місця, в якому працює, в) читача/слухача, г) замовника матеріалу

Вправа 3. *Уважно опрацюйте довідник «Культура української мови» (К., 1990). Законспектуйте розділи «Культура мови і час», «Функції мови і мовна культура».*

Вправа 4. *Уважно прочитайте міркування про роль мови для журналіста студентки напряму «Журналістика» Балки Юлії. Чи погоджуєтесь Ви з ними? Чи правильно студентка виклала свої думки? Відповідь обґрунтуйте.*

- Журналіст, що казатиме або писатиме неправильно, з помилками, ніколи не викличе довіри в розумної людини. І не віднайде собі прибічників за певними проблемами.
- Журналісти, що проживають в Україні і мають державну мову українську, повинні її вивчати. Адже як можна представляти інтереси

власної країни або певної її суспільної ланки, коли не знаєш мови своєї країни.

- Для журналіста мова - знаряддя праці, робочий інструмент. А інструмент потрібно точити; відмінність тільки в тому, що, скажімо, сокира тупиться під час роботи, а мова журналіста - його "сокира" - під час бездіяльності. Володіння мовою треба відточувати постійно.
- Журналісту необхідно вивчати мову для того, щоб володіти мовою досконало, щоб користуватися всіма її можливостями.
- Хтось із древніх сказав, що мова - найпрекрасніше і найжахливіше, що придумала людина. За допомогою мови люди складають вірші, зізнаються в коханні ... І за допомогою мови ж - брешуть, зраджують. Мова давно визнана найпотужнішою ідеологічною зброєю, якій диктатори приділяли не менше уваги, ніж зброї звичайній - вогнепальній або атомній. Тому журналіст повинен підходити до вивчення мови з належною повагою.

Вправа 5. Дайте відповіді на тестові завдання, попередньо прочитавши текст вправи 4.

1. З чим порівнюється мова журналіста:
 - а) з сокирою, що необхідно відточувати постійно;
 - б) з кременем, як з найтвердішою і найбільш переконливою;
 - в) з повітрям, що залишається не почутим;
 - г) з птицею, що всюди літає і залишається почутою.
2. Хтось з древніх сказав, що за допомогою мови зізнаються в коханні, складають вірші, а також:
 - а) мотивують гарні вчинки;
 - б) допомагають словом, порадою;
 - в) брешуть, зраджують;
 - г) спілкуються, здійснюють передачу важливої інформації.
3. З чим ідеологічні диктатори порівнювали мову:
 - а) із перлиною;
 - б) із золотом, скарбницею коштовностей;
 - в) із дивом;
 - г) із вогнепальною або атомною зброєю.
4. Що може статися з журналістом, який писатиме неправильно, неграмотно:
 - а) він може потрапити під загрозу вильоту зі ЗМІ, де він працює;
 - б) він може втратити своїх прибічників;

- в) він не матиме довіру серед розумного люду і не матиме прибічників;
г) йому докорятимуть люди.

Вправа 6. Прочитайте і випишіть мовні формули на позначення «вітання, побажання» з мовлення відомих журналістів. Прокоментуйте ці мовні формули.

1. Доброго дня. «Факти» підбивають підсумки першої половини дня (ICTV, «Факти», Віталій Ковач).
2. Доброго усім вечора. Запрошую оглянути усі варті уваги події середі у нашому головному випуску «Фактів» (ICTV, «Факти», Лук'ян Сельський).
3. У столиці угнали інкасаторський автомобіль, на Хмельниччині чиновники не хочуть врятувати з полону ведмедицю Марту, а для столичних тварин у моді новорічні вечірки: цуциків вдягають у карнавальне вбрання і змушують водити хороводи. Про це та не тільки у «Надзвичайних новинах». У студії Константин Стогній (ICTV, «Надзвичайні новини», Константин Стогній).
4. Доброго дня, любі радіослухачі! З Вами програма «Вишневий сад» і я її незмінна ведуча Василина Рядних (радіо «Люкс ФМ», «Вишневий сад», Василина Рядних).
5. Вітаю Вас! Це «Позаочі» - невідомі факти з життя найвідоміших людей світу. Дивіться нас, якщо Вам цікаво, хто з відомих і знаменитих ризикне прийти на телебачення, аби публічно почути правду, яку інколи кажуть лише позаочі. («Інтер», «Позаочі», Юлія Литвиненко,)
6. Доброго вечора. Ми у прямому ефірі. Прямий ефір – це свобода (ТРК Україна, «Шустер live», Савік Шустер).
7. Я – Микола Сирокваш, вітаю. Сьогодні вас чекає новорічний випуск «Критичної точки» (ТРК Україна, «Критична точка», Микола Сирокваш).
8. Вітаю вас. В ефірі Першого Національного «Про головне» (Перший Національний, «Про головне», Олесь Терещенко).
9. Доброго вечора, я Оксана Гутцайт, і це новини «Репортер» на Новому каналі (Новий канал, «Репортер»).
10. Вітаю вас, з вами Катя Осадча, і сьогодні ми поговоримо про таке...(I+I, «Світське життя»).
11. Добрий ранок, шановні. Це «Сніданок з 1+1».З вами я Олег Панюта (I+I, «Сніданок з 1+1»).
12. В ефірі ТСН , а ми підбиваємо підсумки дня. Я Наталя Мосейчук. На разі ви маєте знати про таке...(I+I, «ТСН»).
13. Здрастуйте. Я Світлана Чернікіна. І сьогодні ви дізнаєтесь ...(Інтер, «Подобиці»).
14. Доброго жвавого ранку! («Новий» канал, «Підйом», Олександр Педан).

15. Доброго ранку! В ефірі Обласне державне радіо. З Вами я, Наталя Толшина. На календарі 1 січня (*Обласне державне радіо, ранкові програми, Наталя Толшина*).
16. Люба Україно, добрий вечір! (*ТК «Україна», «Народна зірка», Снежана Єгорова*).
17. Добрий ранок - Ваш сніданок! (*ТК 1+1, «Сніданок на 1+1», Марічка Падалка, Юрій Горбунов*).
18. Добрий вечір! На календарі 11 вересня. Сьогодні в програмі... (*«Інтер», Новини, Ганна Гомонай*).
19. Я вітаю всіх, хто в цю хвилину дивиться телеканал «Інтер». Це програма «Велика політика» і я її ведучий Євген Кисельов. (*«Інтер», «Велика політика», Євген Кисельов*).
20. Це «Неймовірні історії кохання», з Вами я, Лілія Ребрик. (*СТБ, «Неймовірні історії кохання», Лілія Ребрик*).
21. Про те, що краще купувати в нашій програмі. Це «Знак якості», вітаю! (*«Інтер», «Знак якості», Костянтин Грубич*).
22. Здрастуйте! В студії Олександр Денисов, а в ефірі інформаційно-аналітична програма «Футбольний уїкенд» (*ТК «Україна», ««Футбольний уїкенд», Олександр Денисов*).
23. Здоровенькі були (*Новий канал, «Підйом», Сергій Притула*).
24. Добрий вечір, шановні глядачі (*ICTV, "Факти тижня на ICTV", Оксана Соколова*).
25. Добрий день, шановні телеглядачі! (*Новий канал, "Репортер", Оксана Гутцайт*).

Вправа 7. *Попередньо ознайомившись з мовними формулами на позначення привітання у вправі 6, запишіть власний початок двох запропонованих Вами теле- або радіопрограм про студентське життя.*

Вправа 8. *Дайте відповіді на поставлені запитання і прокоментуйте свої міркування.*

1. Журналістові, який працює на телебаченні, необхідно вміти грамотно писати?
2. Чи існують неправильні форми на позначення привітань / побажань?
3. Ви помічали помилки у мові ведучих чи у мові реклами?
4. Чи доводилось вам знаходити помилки у друкованих ЗМІ?
5. Чи помічали ви помилки у привітаннях відомих тележурналістів?
6. Переглядаючи телевізійні програми новин, ви порівнюєте ведучих?
7. Чи вважаєте ви однаковими привітання ведучих новин?
8. Чи вважаєте ви доречною форму привітання «Привіт» у теленовинах?

Вправа 9. *Відредагуйте речення. Висловте своє ставлення до вивчення мови майбутніми журналістами.*

1. Вивчення української мови необхідне майбутнім журналістам, адже її знання дозволяє
грамотно писати, редагувати, вносити правки.
2. Знання української мови допомагає правильно брати інтерв'ю, не помиляючись у
словах і наголосах на них.
3. Лише знаючи українську мову, майбутній журналіст знатиме вірні форми на позначення
привітання, побажання, прохання і прощання.
4. Знання української мови дає змогу вести прямий ефір на телебаченні та радіо за всіма
мовними правилами.
5. Майбутній журналіст має володіти державною мовою, так як саме цим шляхом
доноситься інформація до людей.
6. Мова – це лице країни. Воно повинно бути особливим, неповторним, чітко вирізнятися
поміж інших облич. Така воля народу, бо саме він створює мову. Першими, хто виражає
народну думку, є журналісти.
7. Журналіст, що не знає декілька мов, мало чого може добитися в житті, але журналіст,
який не володіє рідною мовою, взагалі ним не стане.

Вправа 10. *Уважно прочитати прислів'я, складені Златославою Бабаскіною (З.Б.) та Наталією Гегель (Н.Г.). Пояснити їх і за наведеними зразками скласти і записати власні три приклади.*

- Щоб журналістом справжнім стати не треба мову рідну забувати (З.Б.)
- Коли ти - один з майстрів пера, хай мамина мова з тобою одна (З.Б.)
- Мову рідну повинні вивчати, а потім так само і діток навчати (З.Б.)
- Журналісту українську треба знати! Зможеш на людей впливати (З.Б.)
- Ти живеш в Україні, знай, що це твоя родина, журналіст чи слюсар ти - українською пиши (З.Б.)
- Співуча мова українська, ти вже знаєш вона близько, будеш більше говорити, не доведеться хліб просити (З.Б.)
- Щоб красномовно говорити – треба мову рідну вчити (Н.Г.)
- Слово рідне потрібно вивчати, щоб справжнім журналістом стати (Н.Г.)

Вправа 11. *Запишіть прізвища та імена відомих журналістів, які починають звернення до аудиторії такими словами:*

- Доброго ранку...

- Здрастуйте...
- Привіт всім...
- Вас вітаю...

Вправа 12. Прочитайте текст, записаний Анзором Домузашвілі. Коротко з'ясуйте своє розуміння організаторських, творчих здібностей в журналістиці.

ЖУРНАЛІСТИКА ЯК ВИД ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Якими б важливими не були організаторські здібності журналіста, яким би вагомим не був внесок працівника редакції у створення відповідної атмосфери у редакційному колективі, яким би комунікабельним і пробивним не був співробітник газети, головне, що робить його професіоналом у сфері масової комунікації, - це вміння правдиво, оперативно, аргументовано, яскраво і переконливо писати, говорити і показувати, якщо йдеться про аудіовізуальні засоби інформації.

Людей можна поділяти за різними критеріями: за зростом, кольором шкіри, соціальним статусом, темпераментом, вдачею, належністю до тієї чи іншої віри, партії тощо. Літератори, журналісти у вузькому професійному колі поділяють людей ще й на тих, хто вміє добре писати, і тих, хто не вміє добре писати, навіть якщо у його кишені два дипломи.

Здатність ця може бути більшою або меншою. Вона може усвідомлюватись чи ні самою особою. Ця здатність може бути виявленою змолоду, а нерідко так і залишається нерозкритою чи нерозвиненою.

Але й серед тих, у кого явні літературні задатки, хто, як кажуть, володіє пером, трапляються особистості з особливими нахилами. Одні тяжіють до ґрунтового наукового аналізу і спокійного вдумливого опису природних і соціальних явищ. Такі переважно обирають науку. Інші схильні до образного, художнього осмислення життя і тому пробують свої сили у поезії чи прозі. Але є й такі, які не можуть мовчати, які прагнуть негайно поділитися своїми думками із сучасниками і які шукають для цього трибуну. Не всі з них стають журналістами-професіоналами. Як свідчить практика, одна і та ж людина може бути і вправним журналістом, і вдумливим дослідником – соціологом чи істориком, – і непоганим белетристом. Однак трапляється і таке, коли талановитий художник не може впоратись з елементарним репортажем, а майстер журналістського слова зазнає фіаско, коли береться за роман чи драму. Багато залежить від обставин та від значної кількості інших чинників, які майже неможливо взяти до уваги. У всякому разі, багато письменників, учених-суспільствознавців розпочинали свій творчий шлях як репортери, журналісти і все життя із вдячністю згадують про газету чи журнал. Правда, зазначають, що з газети треба вміти вчасно піти. Не вестимемо мову вже про ті щасливі випадки, коли видатні мислителі,

філософи, політологи довго не поривали із газетою, журналом чи навіть телебаченням, а політики здобували особливу славу саме завдяки мас-медіа.

І все ж кожен із видів літературної праці має свою специфіку, вимагає своєрідних задатків. Літературна робота в журналістиці не належить до найскладніших. Нерідко вона видається навдивовижу простою. Кожна освічена, грамотна людина може написати замітку для газети чи сказати кілька слів у мікрофон. Однак дописувати епізодично до газети і бути журналістом-професіоналом - це не одне й те саме. Не будучи найскладнішим видом літературної творчості, журналістика, за загальним визнанням, є водночас найважчим її видом.

І це пояснюється характером творчої праці саме у ЗМІ. Вона вимагає, насамперед, оперативності, максимальної зібраності, зосередженості, вміння шукати інформацію та її найрізноманітніші джерела, здатності налагоджувати контакти з людьми. Журналіст має бути всебічно обізнаною людиною, бути якоюсь мірою універсалом, бачити зв'язки між різними явищами. Він повинен вміти швидко схоплювати сутність подій і явищ. Учений, кажуть, бачить глибше, журналіст - ширше.

Оскільки журналістика є строго документальною, адресною, вона потребує виняткової акуратності й точності, відповідальності за кожен факт, кожне слово. Це накладає на журналіста ніби додатковий тягар, примушує жити у постійному напруженні.

Нарешті, журналістика вимагає від професіонала постійного фізичного та психологічного напруження, що пов'язане з поїздками, чергуваннями, надзвичайними ситуаціями, непередбачуваними подіями.

Цікаво знати

- *А чи знаєте, Ви*, скільки мов на землі? Вчені називають різну кількість: від трьох тисяч до п'яти. За даними лінгвістів, з усіх мов добре вивчені лише п'ятсот; одна тисяча чотириста перебувають на межі вимирання (найбільша кількість їх в Австралії і США); дві третини мов не мають писемності.
- Якою ж мовою розмовляє найбільше людей? Вчені підраховали: першість належить мандаринському діалекту китайської мови. 748 мільйонів чоловік користуються ним, що становить (68% населення Китаю. Друге місце займає англійська мова. Рідною її вважають 330 мільйонів людей, а тих, для кого вона є другою і третьою мовою, — у два рази більше.
- Є країни, які виділяються серед інших тим, що їхнє населення користується великою кількістю мов. В Індії, наприклад, розмовляють приблизно 845 мовами і діалектами, а в Папуа-Новій Гвінеї — 869, тобто в середньому кожною з цих мов розмовляє близько 4 тисяч осіб.

Варто зауважити, що, незважаючи на таку велику кількість мов, більшість населення нашої планети говорить тільки тринадцятьма мовами. Є мови державні: українська — в Україні, польська — в Польщі, монгольська — в Монголії тощо. Однак багато мов не мають державного статусу. Ними просто розмовляє певна кількість людей: сто, двісті, тисяча.

■ Ідея спільної для всіх людей мови давно привертала увагу вчених. Над такою проблемою працювали Ян Амос Коменський, Френсіс Бекон, Готфрід Вільгельм Лейбніц, Ісаак Ньютон та ін. Але нікому не спадало на думку замінити усі існуючі мови якоюсь однією, навіть найбільш поширеною.

■ Така ідея знайшла своє втілення у створенні штучних мов, яких сьогодні нараховується уже близько 300. Найвідомішими з них є: *есперанто*, *волапюк*, *ідо*, *новіаль*, *інтерлінгва*, *космос*, *оксиденталь*, *парла*, *спокіль*, *універсаль*, *азбука Брайля для сліпих* тощо.

■ Найпопулярнішою з усіх штучних мов є *есперанто*. Творець її — польський окуліст і поліглот Людвіг Заменгоф (1859-1917). Псевдонім його — *Doctoro Esperanto* («той, хто надіється») — став назвою мови. Вона легка й доступна у вивченні. У цій мові існує 16 правил і жодного винятку. Є лише два відмінки — називний і знахідний, наголос падає на передостанній склад. Усі іменники тут закінчуються на *-o*, всі прикметники — на *-a*. Відсутні м'які та тверді приголосні.

■ На сучасному етапі особливо помітне прагнення людей знати іноземні мови, що дає змогу вільно спілкуватися з громадянами інших країн, вивчати їхні звичаї, побут. Уже зараз у багатьох країнах світу школярі вивчають декілька мов. У Швеції, наприклад, діти навчаються у школі 12 років, з них 8 років вони опановують англійську мову, 6 — німецьку, 5 — французьку; одночасно школярі оволодівають данською та норвезькою мовами. Значна частина японських дітей опановує англійську.

■ Людству відомі так звані поліглоти (від грецьких слів *poly* — багато, *glotta* — мова), тобто люди, які володіють багатьма мовами.

Найвидатнішим поліглотом усіх часів і народів вважається доктор Гарольд Уільямс з Нової Зеландії (1876-1928). Він у дитинстві вивчив латинську і грецьку, іврит, чимало європейських мов, мови тихоокеанського регіону (вільно говорив 58 мовами і багатьма діалектами). Під час відвідування Ліги Націй у Женеві Гарольд Уільямс був єдиною людиною, яка спілкувалася з кожним делегатом його рідною мовою.

Відомий поліглот — український письменник Микола Лукаш — володів двома десятками мов; викладач Московського державного університету Андрій Залізник — чотирма десятками.

■ Цікавий факт: книжка, написана російською мовою, має обсяг більший, ніж та сама книжка українською (наприклад, 525 сторінок російською мовою і 500 сторінок — українською). І це означає, що ту ж інформацію українською мовою можна передати меншою кількістю мовних знаків.

■ За даними японських учених, люди, які з дитинства не розмовляли рідною мовою, частіше хворіють, піддаються рідним стресам, у них менше розвинені природні здібності.

Тема 2. СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА: ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. НАЦІОНАЛЬНА І ДЕРЖАВНА МОВИ

Мова ж наша, утверджуючись у повному своєму вияві, вияскравлює нам Заповіти Батьків, відкриває Галактику їх світобачення, Космос уяви і світосприйняття. У кожному слові згусток енергії, який можна відчутти (не вивчити і не засвоїти!) тільки за умови входження у мову і відчуття її глибини.

Анатолій Загнітко

Питання для обговорення

1. Походження і функціонування української національної мови.
2. Українська мова серед інших мов світу.
3. Мовна ситуація в державі. Національна мова і мовна політика. Українська мова як державна. Мовні проблеми та їх вирішення у законодавствах інших країн.
4. Українська мова в сучасному законодавстві: Конституція України, стаття 10. Закон про мови в Україні. Стаття 11 (Мова інформації) Закону України Про інформацію. Стаття 4 (Мова друкованих засобів) інформації Закону України Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні. Стаття 9 (Мова телерадіопередач та програм) Закону України Про телебачення та радіомовлення. Стаття 3 Закону України Про інформаційні агентства та інші законодавчі акти, в яких ідеться про мову.
5. Українська мова у сучасному світі.
6. Міжнародна асоціація українців. «Просвіта» як громадська організація сприяння розвитку української мови.
7. Сучасні періодичні мовознавчі видання.

Література

1. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – Київ, 1994.
2. Железний А.И. Происхождение русско-украинского двуязычия на Украине. – К., 1994.
3. Іванишин Василь, Радевич-Винницький Ярослав. Мова і нація: Тези про місце і роль мови в національному відродженні України. — 4-е вид. — Дрогобич: Відродження, 1994.
4. Кісь Роман. Мова, думка і культурна реальність: (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму) / Роман Кісь. - Л. : Літопис, 2002. - 303 с.
5. Конституція України. – К., 1996.
6. Масенко Л. Мова і політика. – К., 1999.

7. Огієнко І.І. Історія української мови. – К.: Либідь, 1995.
8. Пивторак Г. "Українці: откуда мы и наш язык". - Киев, 1993.
9. Радчук В. Мова в Україні: стан, функції, перспективи // Мовознавство. – 2002.– № 2-3.
10. Русанівський В.М. Історія української літературної мови. Підручник. – К.: АртЕк, 2001. – 392 с.
11. Тараненко О.О. Українська мова і сучасна мовна ситуація в Україні // Мовознавство. – 2001. – № 4.
12. Царук О. Українська мова серед інших слов'янських. Етнологічні та граматичні параметри. – Дніпропетровськ, 1998.

Тестові завдання за темою:

Відповіді на деякі тестові завдання можна знайти у вправі 2.

1. *За генеалогічною класифікацією українська мова належить до:*
 - а) угро-фінської сім'ї, слов'янської групи, південнослов'янської підгрупи;
 - б) тюркської сім'ї, слов'янської групи, західнослов'янської підгрупи;
 - в) індоєвропейської сім'ї, слов'янської групи, східнослов'янської підгрупи.
2. *Сучасна українська літературна мова утворилася на основі:*
 - а) кращих зразків тогочасної літературної мови (І.Котляревський, Г.Квітка-Основ'яненко та ін.);
 - б) українського фольклору і народної мови галицько-волинського зразку;
 - в) народної мови київсько-полтавського зразку, українського фольклору і кращих зразків тогочасної літературної мови (Т.Шевченко, І.Котляревський, Г.Квітка-Основ'яненко та ін.).
3. *Національна мова - це:*
 - а) сукупність усіх територіальних діалектів, соціальні жаргони, національний фольклор і літературна мова як вища форма національної мови, що об'єднує народ (або народи) у націю;
 - б) державна мова, офіційна мова, мова національних меншин, мова національностей;
 - в) регіональні мови, нетериторіальні мови, літературна мова, національний фольклор.
4. *Найважливіші фонетичні, граматичні та лексичні особливості української мови почали зароджуватись й розвиватись ще з:*
 - а) XII ст.;
 - б) XV ст.;
 - в) X ст.;
 - г) 1648 р.

5. У своїй фонетичній системі, граматичній будові й словниковому складі українська мова вже сформувалася як окрема:
- а) романська;
 - б) східнослов'янська;
 - в) західнослов'янська;
 - г) латинська.
6. Найдавніша згадка про “руську” (тобто українську) мову на території сучасної України належить до:
- а) 375 р.;
 - б) 858 р.;
 - в) 1648 р.;
 - г) 1953 р..
7. Автором якого словника є Борис Грінченко?
- А) енциклопедійного;
 - Б) орфографічного;
 - В) наукового;
 - Г) орфоепічного.
8. Яка літера є найчастіше вживаною в українській мові?
- А) «б»;
 - Б) «п»;
 - В) «с»;
 - Г) «т».
9. Яка літера в українській мові є найпасивнішою?
- А) «щ»;
 - Б) «м»;
 - В) «ф»;
 - Г) «е».
10. У яких словах найпасивніша літера української мови розпочинає слово?
- А) виключно українських;
 - Б) багатьох запозичених;
 - В) іншомовного походження;
 - Г) небагатьох запозичених.

Вправа 1. Прочитайте роман Д.Оруела «1984». Як ви можете пояснити взаємозв'язок мови та психіки? Що, на вашу думку, змінилося в українській мові за 90-ті роки ХХ ст..? Які соціальні та суспільно-політичні події, технічні явища вплинули на мову, психіку людей?

Вправа 2. Назвіть основні риси найбільших національних мов світу.

Вправа 3. Покладаючись на ваше знання іноземної мови, наведіть 10-15 висловів, словосполучень, які, на ваш погляд, ускладнюють ділову комунікацію з іноземними партнерами.

Вправа 4. Створіть ситуацію, в якій би виявились ті чи інші національні риси журналіста-іноземця.

Вправа 5. Як, на вашу думку, міграційні процеси можуть впливати на мовну ситуацію в країні? Наприклад, стосовно України М.Степаненко (Історія української мови. – К., 1998) наводить такі чинники нестабільності мовної ситуації:

«1) статус державної (української) мови; 2) нав'язування концепції двох державних мов або державної (української) й офіційної (російської) мов, їх функціональний простір; 3) материкова українська мова й мова української діаспори; 4) соборність літературної мови; 5) уніфікована правописна система для всіх українців; 6) реформування нормативної бази літературної мови» (С.72-73).

Дайте свій коментар для кожної з причин.

Вправа 6. Прочитайте і запам'ятайте наведені цікаві факти щодо української мови (матеріал подано після вправ за темою). За таким зразком запишіть три знайдені Вами цікавих факти з історії походження і функціонування української мови.

Вправа 7. Як ви можете пояснити зміст вислову М.Грушевського про те, що питання української мови завжди було питанням політичним?

Вправа 8. Законспектуйте статтю О.Бандури «З історії української мови» // Дивослово. – 1997. - №1. – С.14-17.

Вправа 9. Уважно ознайомтеся з таблицею «Історичні назви української мови у різних регіонах (IX—XXI ст.). Назвіть основні історично найбільш вживані визначення української мови і на якій території вони поширені. Як назвали українську мову росіяни, поляки, турки?

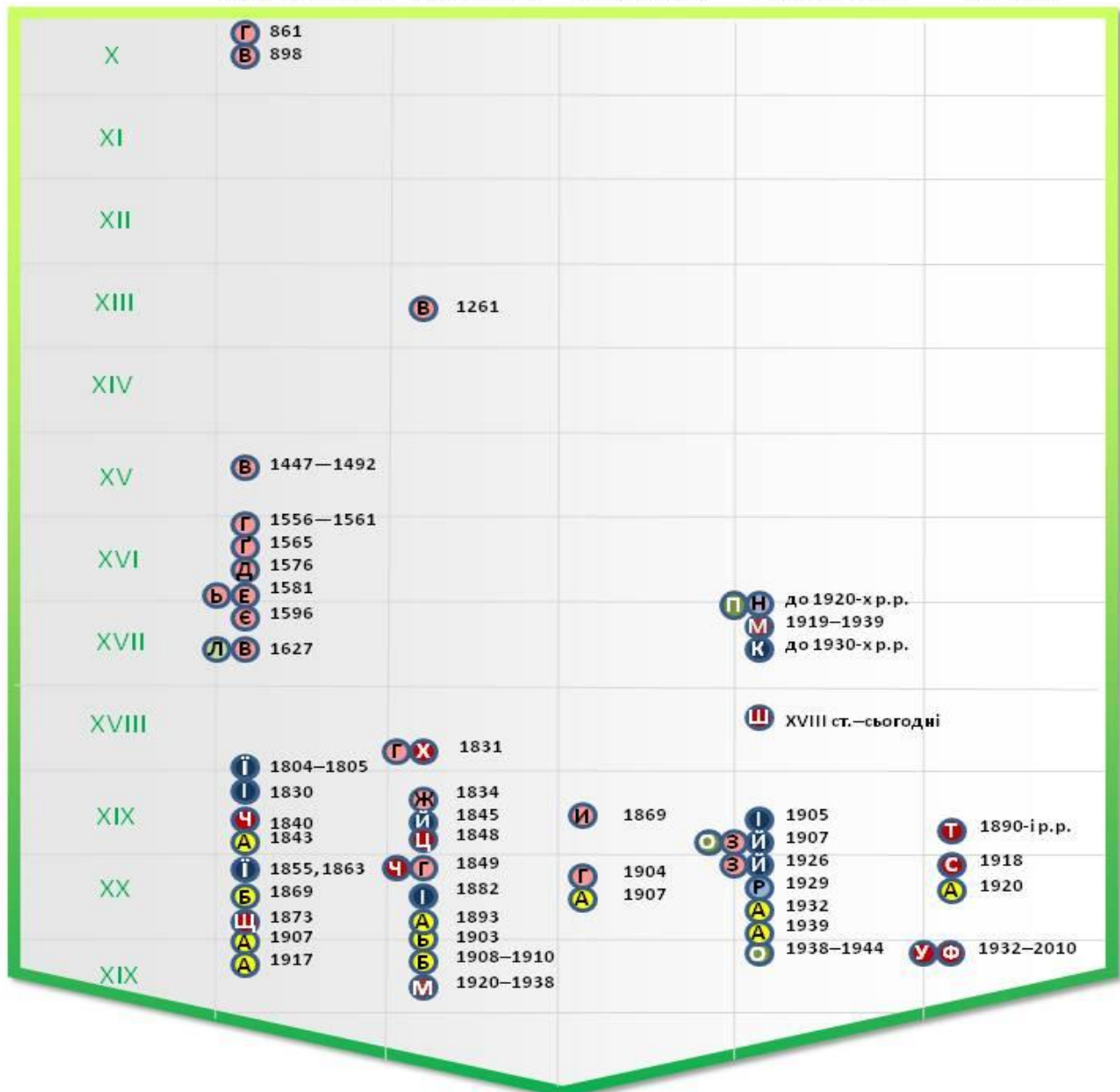
Центр і Схід

Галичина

Буковина

Закарпаття

Кубань

Українська мова

- А українська мова
- Б українсько-руська / русько-українська мова

Руська мова

- В руськи / руськи / роуски
- Г мова руская / руська мова
- Г слова руски
- Д руське письмо
- Е річ руская
- Ж простий руський діалект
- З письменство руське
- И руський язик, по-руськи
- И руська бесіда

Малоросійська мова

- І малоросійська / малоруська мова
- І малоросійське наріччя
- Й малоруський язик / язик
- К малоруська бесіда / бесіда / язик

Російська мова

- Л російская бесіда

Русинська мова

- М русинська мова

Руснацька мова

- Н руснацька / русняцька бесіда / бесіда

Угороруська / карпаторуська мова

- О угро-руський язик
- П угороруська, карпаторуська бесіда / бесіда / язик

Підкарпатське наріччя

- Р підкарпатське наріччя (малоруська чи українська група)

Козацька мова

- С козацька мова

Кубанська мова

- Т рідна кубанська мова
- У кубанське наріччя / кубанський говір

Інше

- Ф материнська мова
- Х народна мова
- Ц протонародна мова
- Ч язик южноруський
- Ш руска бешета, бачванський говір (Балкани)
- Щ югова-руська мова
- Ь проста мова

Вправа 10. Уважно прочитайте вислови про рідну мову. Що вкладали відомі автори в ці рядки?

- 1) ...без усякої іншої науки ще можна обійтися, без знання рідної мови обійтися не можна (*І.Срезневський*)
- 2) Відчуваю й усвідомлюю, яка це красива й легка мова (*І. Репін*).
- 3) Бринить-співає наша мова,
Чарує, тішить і п'янить.
(*О.Олесь*)
- 4) Немає магії сильніше, ніж магія слів (*А. Франс*).
- 5) Нападати на мову народу - це означає нападати на його серце (*Г. Лаубе*).
- 6) Слово є вчинок (*Л. Толстой*).
- 7) Ми дуже часто од душі,
Од серця мовим...
А слово ж може задушить.
Чи стане слово,
Неначе кістка – не дихнуть,
Не продихнути.
Допоки слова не збагнуть,
Не перечути..
(*В.Стус*)
- 8) Ти даєш поету дужі крила,
Що підносять правду ввшину,
Вченому ти лагідно відкрила
Мудрості людської глибину..
(*В.Симоненко*)
- 9) Всі каравани знайдуть воду
В краю пустинь і злих негод:
Як річка, з роду і до роду,
Так мова з'єднує народ.
(*Т.Масенко*)
- 10) Все називається Україною –
універмаг, ресторан, фабрика.
Хліб український,
телебачення теж українське.
На горілчаній етикетці

експортний гетьман з булавою.

І тільки мова чужа у власному домі...

(Л.Костенко)

Вправа 11. *Ознайомтеся з рисами деяких національних мов як компонентів бізнес-культури. Запишіть свої міркування щодо головних рис української мови.*

Німецька

Німці належать до низькоконтекстуальної культури, орієнтованої на отримання детальної інформації та інструкцій для виконання завдань. У діловій атмосфері німецька мова позбавлена гумору, а жорстка система закінчень і строгий порядок слів заважають мовцеві легко думати вголос. Мала кількість омонімів (на відміну від китайської) і прозорість словозмінної системи роблять цю мову придатною для створення розпоряджень, наказів.

Німецька мова, як більш гнучка, ніж американська, англійська, доречна для надихання слухачів. Оскільки дієслово стоїть на останньому місці, співрозмовникові доводиться уважно слухати до кінця, щоб ухопити зміст цілком. Будова німецького речення така, що робить німців добрими слухачами.

Американська англійська

У роботі американцям допомагають грубувата мова, саркастичні зауваження, гострість.

Велика кількість неологізмів, якою вільно володіють менеджери, створює враження, що вони йдуть у ногу з часом, схильні до афоризмів, веселі й демократичні.

Британська англійська – вишуканий інструмент управління. Англійці надають перевагу власне англійській мові, на якій позначилися стриманість і неквапливість. Вони можуть іронізувати і над собою. Менеджери керують підлеглими за допомогою дружньої світської бесіди, обережного визначення мети. Тут не приходять на роботу хвилина у хвилину і не працюють за годинником.

Британці уникають неологізмів.

Японська

В Японії намагаються створити гармонію в усьому.

Японські менеджери не віддають накази, а лише натякають на те, що слід зробити. Загальна обов'язкова ввічливість створює клімат, у якому здається, що підлеглі тихо й мирно отримують поради. Це є засобом підтримання ієрархії: вказівка – засвоєння – підкорення.

Іншим засобом, крім шанувальних форм спілкування, є пасивні форми дієслова, безособові дієслова.

Японська мова не має непрямих форм.

Французька

Французька мова – жвава, раціональна, точна, виразна.

Французи говоріть і це розцінюється ними як інтелектуальність.